

УДК 316.614:004

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-83-89

Савченко Сергій Вікторович,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

savsevik@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4118-6756>

Курило Віталій Семенович,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
народний депутат України, голова вченої та наглядової рад
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.

donluga@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-2471-3358>

**МЕДІАСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Медіасоціалізація особистості – відносно новий напрям дослідження в теорії соціалізації, який виділився внаслідок швидкого розвитку інформаційного суспільства у ХХІ столітті. І, незважаючи на постійний розвиток соціалізаційної теорії, цей її аспект у науковій літературі розкрито поверхово та епізодично.

Теоретичною базою для дослідження медіасоціалізації особистості є весь арсенал накопичених знань про процес соціалізації, його чинники, механізми, інститути тощо. Так, уже ставши класиком теорії соціалізації, А. Мудрик у своїх працях не тільки розкриває феномен соціалізації в усіх його проявах, а й доповнює традиційні мезофактори Інтернетом (Мудрик, 2006, с. 31).

Серед сучасних учених, що досліджують вплив медіа на процес соціалізації особистості, можна назвати таких як І. Гарасюк, А. Гур'янов, М. Данилова, С. Кабіров, В. Курбатов, Н. Лебедева, Г. Полякова, О. Романов, А. Селевко, А. Тадаєва, А. Черемісін та ін. Причини та наслідки зміни людської свідомості в інформаційному суспільстві вивчали Е. Аронсон, Р. Ейкерт, Г. Іванченко, Д. Кларк В. Коган, Д. Колесов, В. Марков, Д. Мілованцев, А. Чернов та ін.

Метою статті стало розкриття медіасоціалізації як складника процесу соціалізації особистості в інформаційному суспільстві.

Для досягнення мети провідними *методами* дослідження було обрано теоретичні, зокрема: аналіз наукової літератури, структурний аналіз, синтез, класифікація, узагальнення для обґартування медіа-

соціалізації як складника процесу соціалізації особистості в інформаційному суспільстві; прогнозування для визначення подальшого розвитку теорії соціалізації в інформаційному суспільстві.

У сучасному світі інформація стає основною цінністю суспільства, інформаційні ресурси набувають доступності завдяки розвиткові інформаційних технологій. У сучасних дослідженнях ідеться навіть про інформаційну цивілізацію, тобто про світове інформаційне суспільство. Так, Н. Кириллова визначає інформаційне суспільство як нову інформаційну цивілізацію, у якій сучасна індустрія інформації впливає буквально на всі аспекти життя і свідомості (Кириллова, 2006, с. 294). А В. Шейко характеризує інформаційну цивілізацію як якісно нову суспільно-політичну формацію, що йде на зміну матеріальній (техногенній) цивілізації та прогресивно забезпечує освоєння процесів інформатизації як неминучого і загального періоду розвитку суспільства, пізнання і освоєння інформаційної моделі світобудови, а також загального усвідомлення і прийняття єдності законів інформації у природі і суспільстві (Шейко, 2011, с. 201).

Із сучасних досліджень стає зрозумілим, що основною ознакою інформаційного суспільства стало набуття інформацією значення основної соціальної цінності та товару, перетворення інформаційних продуктів і послуг на головний об'єкт виробництва та споживання, розвиток високотехнологічних інформаційних мереж, які дозволяють людині необмежено отримувати інформацію відповідно до власних потреб.

Віртуальний простір стає обов'язковим складником соціального буття сучасної людини. Завдяки сучасним інформаційним технологіям людина в цьому віртуальному просторі дуже легко долає відстані, бере активну участь у різних обговореннях, відчуває себе сильною та захищеною від поточних подій, проблем реального життя. Віртуальний простір не передбачає дотримання правил, необхідних під час безпосередньо комунікації, саме тому він нівелює вплив на особистість таких традиційних інститутів соціалізації, як родина, навчальний заклад, друзі. Тому часто людина намагається втекти у віртуальний простір від проблем повсякденного життя, стресів, втоми, цілком віддається віртуальним переживанням. Отже, інформаційні сучасні технології, з одного боку, надають людині значних можливостей для розвитку та самореалізації, з іншого – наражають людину на численні ризики, пов'язані, зокрема, і з психічними розладами, оскільки, маючи значні можливості для самореалізації, розкриття власної індивідуальності у віртуальному просторі, особистість не лише створює власний віртуальний світ, але й стає об'єктом інформаційної агресії та різних маніпуляцій, стикається з небезпекою нівелювання особистості. Оскільки реальна особистість ховається за створеними нею образами, це може спричинити кризу власного «Я», утрату культурної ідентичності, спровокувати значні ускладнення у здійсненні безпосереднього

міжособистісного спілкування. Людина може втратити зв'язок з реальним світом та стати частиною штучно створеного віртуального світу. Особливу небезпеку така віртуальна реальність має для молоді, у якої ще недостатньо сформований світогляд, ціннісні переконання, особистісні соціальні якості тощо. За таких умов багато представників молоді не можуть знайти правильні шляхи власного духовного розвитку та соціального становлення.

Ці обставини потребують посиленої уваги до проблемісоціалізації в інформаційному суспільстві. Тут ми поділяємо думку Н. Максимовської про те, що «інформація одночасно визначає соціокультурне життя людини та її матеріальне буття, що потребує адекватних механізмів відповідного регулювання й гармонізації соціального розвитку суб'єктів соціуму» (Максимовська, 2015, с. 109).

Відповідно, теорія соціалізації має визначальне значення для вивчення процесів соціального становлення особистості в інформаційному суспільстві, у якому розширення міжкультурних контактів актуалізує проблему соціального виховання і формування культурних цінностей особистості. Дедалі значущішими для людини в інформаційному суспільстві стають процеси її соціального розвитку, оволодіння певними програмами діяльності, лініями поведінки тощо. Отже, актуалізується вивчення проблем соціалізації різних соціальних груп, які представляють соціокультурний простір інформаційної доби. Як справедливо відзначає Н. Максимовська, у зв'язку зі світовою інформатизацією та глобалізацією в сучасній науці тільки розпочинаються дослідження процесу соціалізації різних соціальних суб'єктів в умовах інформаційного соціуму» (Максимовська, 2015, с. 128).

Науково доведено, що процес соціалізації відбувається в сукупності трьох векторів: стихійна, відносно спрямована, цілеспрямована. Соціалізація ж у віртуальному просторі переважно є стихійною. Особистість за власним бажанням визначає спосіб свого існування, поведінку, комунікацію в такому просторі, веде паралельне, майже ніким не контрольоване життя, значно обмежуючи безпосереднє спілкування в реальному житті. Як наслідок – людина втрачає зв'язок із культурними традиціями свого соціуму, засвоює норми, цінності правила, які характерні не для конкретного суспільства, у якому живе особистість, а притаманні мережевій спільноті, у якій вона існує у віртуальній реальності, що змінює її внутрішній світ, ставлення до навколишньої дійсності, може призвести до кризи культурної ідентичності.

Під впливом глобалізації та інформатизації соціуму зростає значення макрофакторів та дещо нівелюється роль мікрофакторів у соціалізаційному процесі, оскільки у віртуальному просторі сім'я, сусіди, навчальні заклади, заклади культури суттєво втрачають свій вплив на особистість і, навпаки, посилюється вплив соціальних спільнот, які формуються в глобальній мережі, та й самої глобальної мережі також. Таким чином, спостерігається криза базових агентів соціалізації, серед

яких родина, освіта, праця. На тлі цього зростає значення нетрадиційних агентів соціалізації, серед яких особливо важливим стають сучасні засоби масової інформації, що перетворюються на найактивніших трансляторів соціального досвіду, норм і цінностей інформаційного суспільства. Інтернет завойовує місце провідного ресурсу інформації для сучасної людини, специфікою його впливу на соціалізацію особистості є опосередкована соціальність як результат соціалізації, оскільки агенти соціалізації в такій ситуації присутні як віртуальна реальність, яка перемагає реальних агентів соціалізації. Інтеграція віртуального і реального в Інтернеті стає підґрунтям нового способу життя і нових форм соціалізації. Саме в процесі соціалізації відбувається освоєння віртуальної реальності. Так, на думку М. Данилової, яка розглядає вплив Інтернету на професійну соціалізацію студентів, у сучасному суспільстві формується новий тип особистості *Homovirtualis* – людина, яка орієнтується на феномен віртуальності (Данилова, 2009).

Процес соціалізації, який набуває інформаційного аспекту, у сучасній науковій літературі позначається терміном «медіасоціалізація» особистості. Так, О. Петрунко як конкурентоспроможну альтернативну модель соціалізації пропонує модель медіасоціалізації, яка «передбачає, що аудіовізуальні медіа перебирають на себе культурно-просвітницьку, освітньо-виховну та соціалізаційну функції, які досі виконували традиційні інститути соціалізації» (Петрунко, 2010, с. 12). На думку дослідниці, «медіа не просто набувають статусу альтернативного чинника й інституту соціалізації, а й активно витісняють традиційні інститути за межі соціалізаційного процесу» (Петрунко, 2010, с. 16). Проте, нам більше імпонує думка А. Тадаєвої, котра розглядає медіасоціалізацію як специфічний складник процесу соціалізації в інформаційному просторі (Тадаєва, 2016).

Близьким до медіасоціалізації є термін «інформаційна соціалізація», який, за думкою В. Жилкіна, означає двосторонній процес, який передбачає, з одного боку, засвоєння особистістю значущого для неї інформаційного досвіду через залучення до інформаційного простору (інформаційної інфраструктури), системи інформаційних зв'язків, з іншого – процес активного відтворення індивідом інформаційних зв'язків завдяки власній інформаційній діяльності, активному долученню до інформаційного простору» (Жилкін, 2007, с. 40–41).

На нашу думку, медіасоціалізація є актуальним аспектом соціального розвитку особистості в інформаційному суспільстві, а також важливим складником сучасного процесу соціалізації особистості.

Узагальнюючи зазначене вище, окреслимо важливі для нас концептуальні засади вивчення процесу соціалізації в інформаційному суспільстві: 1) інформаційне суспільство, у якому живе сучасна людина, характеризується зростанням ролі інформації та знань, які набувають значення основної соціальної цінності та товару; сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють людині необмежено отримувати

інформацію відповідно до власних потреб; 2) віртуалізація соціокультурного простору відкриває нові можливості для комунікації та розвитку особистості, водночас негативно впливає на психічний стан особистості; 3) зміни, які відбуваються в інформаційному суспільстві, зумовили набуття соціалізацією специфічних ознак, зокрема: змінюється роль чинників соціалізації, підвищується значення засобів масової комунікації, посилюється вплив соціальних спільнот, які формуються в глобальній мережі; 4) класичне розуміння поняття соціалізації як процесу засвоєння особистістю зразків поведінки, соціальних норм та цінностей, психологічних настанов розширюється завдяки засвоєнню інформаційної культури, а тому в структурі процесу соціалізації виділяється такий складник, як медіасоціалізація; 5) в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів актуалізується увага до медіасоціалізації молоді, яка перебуває на стадії особистісного та професійного становлення та найбільш залучена до віртуальної реальності, а тому зростає значення вищої освіти як провідного агента соціально контрольованої, цілеспрямованої медіасоціалізації особистості в сучасному інформаційному суспільстві. Тому наразі є потреба в ретельному дослідженні потенціалу вищої освіти як інституту та засобу протидії ризикам у процесі медіасоціалізації особистості.

Список використаної літератури

1. Данилова М. А. Интернет-социализация студенческой молодежи: специфика мотивации сетевого поведения: автореф. дисс. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / ГОУ ВПО «Саратовский государственный технический университет. Саратов, 2009. 18 с. **2. Жилкин В. В.** Инфосоциализация: сущность понятия. Общество. Среда. Развитие (Тerra Humana). 2007. № 1. С. 37–48. **3. Кириллова Н. Б.** Медиакультура: от модерна к постмодерну. М.: Академический Проект, 2006. 448 с. **4. Максимовська Н. О.** Соціально-педагогічна діяльність з і студентською молоддю у сфері дозвілля: анімаційний підхід: монографія. Харків: Тім Пабліш Груп, 2015. 366 с. **5. Мудрик А. В.** Социализация человека. М.: Издательство «Академия», 2006. 304 с. **6. Петрунько О.** Діти і медіа : соціалізація в агресивному середовищі: монографія. Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторг сервіс», 2010. 410 с. **7. Тадаєва А. В.** Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Старобільськ: 2016. 258 с. **8. Шейко В. М.** Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти): монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2011. 624 с.

References

1. Danilova, M. A. (2009). Internet-socializaciya studencheskoj molodezhi: specifika motivacii setevogo povedeniya [Internet Socialization of

Students: specificity of motivation of network behavior] (PhD Thesis). Saratov. [in Russian].

2. **Zhilkin, V. V.** (2007). Infosocializaciya: sushchnost' ponyatiya [Infosocialization: essence of the notion]. *Obshchestvo. Sreda. Razvitie* (TerraHumana). 1. 40–41 [in Russian].

3. **Kirillova, N. B.** (2006). Mediakul'tura: otmoderna k postmodernu [Media Culture: From Modern to Post-Modern]. Moskva: Akad. Proekt. [in Russian].

4. **Maksymovska, N. O.** (2015). Sotsialno-pedahohichna diialnist zi studentskoiu moloddu u sferi dozvillia: animatsiinyi pidkhid: monohrafiia [Social and Pedagogical Activity with Students' Youth in Sphere of Leisure: Animation Approach: monograph]. Kharkiv: KhDAK. [in Ukrainian].

5. **Mudrik, A. V.** (2006). Socializaciya cheloveka [Socialization of a Man]. Moskva: Akademiya. [in Russian].

6. **Petrunko, O.** (2010). Dity i media: sotsializatsiia v ahresyvnomu mediaseredovysshchi: monohrafiia [Children and Media: socialization in aggressive media environment: monograph]. Poltava: Ukrpromtorgservice. [in Ukrainian].

7. **Tadaieva, A. V.** (2016). Sotsialno-pedahohichniy suprovod sotsializatsii molodshykh shkoliariv u suchasnomu informatsiinomu prostori [Social and Pedagogical Escort of Socialization of Primary Schoolchildren in Modern Informational Space] (PhD Thesis). Starobilsk: Luhansk Taras Shevchenko National University. [in Ukrainian].

8. **Sheiko, V. M.** (2011). Kultura Ukrainy v hlobalizatsiino-tsyvilizatsiinomuvymiri (istoryko-metodolohichniaspekty): monohrafiia [Culture of Ukraine in Globalizational and Civilizational Dimensions (historical and methodological aspects): monograph]. Kyiv: In-t kulturolohii Nats. akad. mystetstv Ukrainy. [in Ukrainian].

Савченко С. В., Курило В. С. Медіасоціалізація як складник соціалізації особистості в інформаційному суспільстві

У статті обґрунтовано медіасоціалізацію як структурний складник процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства. Встановлено, що сучасне інформаційне суспільство характеризується зростанням ролі інформації та знань, які набувають значення основної соціальної цінності та товару; віртуалізація соціокультурного простору відкриває як нові можливості для комунікації та розвитку особистості, так і негативно впливає на психічний стан особистості; класичне розуміння поняття соціалізації розширюється та доповнюється новим складником – медіасоціалізацією; у процесі медіасоціалізації молоді значну роль відіграє вища освіта як провідний інститут соціалізації особистості. У зв'язку з цим потребує спеціального дослідження потенціал вищої освіти для успішної медіасоціалізації молоді.

Ключові слова: соціалізація, медіасоціалізація, особистість, інформаційне суспільство.

Савченко С. В., Курило В. С. Медіасоціалізація як компонент соціалізації личности в інформаційному суспільстві

В статті обґрунтована медіасоціалізація як структурний компонент процесу соціалізації личности в умовах інформаційного суспільства. Установлено, що сучасне інформаційне суспільство характеризується зростанням ролі інформації і знань, які набувають значення основної соціальної цінності і товару; віртуалізація соціокультурного простору відкриває як нові можливості для комунікації і розвитку личности, так і негативно впливає на психічний стан личности; класичне розуміння поняття соціалізації розширюється і доповнюється новим компонентом – медіасоціалізацією; в процесі медіасоціалізації молоді значущу роль грає вища освіта як провідний інститут соціалізації личности. В зв'язі з цим потребує спеціального дослідження потенціал вищої освіти для успішної медіасоціалізації молоді.

Ключові слова: соціалізація, медіасоціалізація, личность, інформаційне суспільство.

Savchenko S., Kurylo V. Media Socialization as a Component of Personality Socialization in the Information Society

The article substantiates the media socialization as a structural component of the process of socialization of the individual in the conditions of the information society. It is established that modern information society is characterized by an increase in the role of information and knowledge, which acquire value of the basic social value and goods; the virtualization of the social and cultural space opens up as new opportunities for communication and personal development, and negatively affects the mental state of the individual; classical understanding of the notion of socialization is expanding and complemented by a new component is media socialization; in the process of media socialization of youth a significant role is played by higher education as a leading institution of socialization of the individual. In this regard, a special study needs the potential of higher education for the successful media socialization of youth.

Key words: socialization, media socialization, personality, information society.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.